

Dogovarjanje ni nujno že tudi dogovor

Ciril
Zlobec

Dogovarjanje je naša največja značilnost. Z njim smo, se nam zdi, vdahnili dušo vsemu našemu samoupravnemu sistemu; zmerom ga omenjamo, kadarkoli želimo poudariti prav tisto, kar vso našo družbo najbolj določa in jo hkrati loči od vseh drugih. Zato je najbrž povsem naravno, da se marsikdaj o čem ne moremo dogovoriti, ni pa docela razumljivo, zakaj nas taki primeri tako hitro zbegajo, kot da dogovarjanju mora zmerom slediti soglasje. Včasih se že kar obnašamo tako, kot da je dogovarjanje kot oblika komunikacije dogma, najvišja vrednota v svoji pojmovni obliki, zato naj bi jo življenje kot celota v sleherni svoji podrobnosti samo potrjevalo. Če pa se kdaj le zatakne, smo na moč pretreseni in sami vase kličemo na pomoč, kot da se nam ruši streha nad glavo ali majejo tla pod nogami, če ne že kar oboje hkrati.

Tako se nam je zgodilo ob »skupnih jedrih« (zdaj že tako popularnih, da jih že ni več treba navajati s polnim naslovom), ki prinašajo vse drugo razen tistega, zaradi česar naj bi bila spočeta, tako da le najbolj umirjeni utegnejo razmišljati o njihovi vsebini, večina v tej naši deželi pa je zavzeta z iskanjem odgovora, kako se je moglo zgoditi to najstrašnejše, da dogovarjanje ni pripeljalo do dogovora, še manj seveda do soglasja.

Pa vendar ne bi kazalo obupati, več zaupanja bi kazalo imeti do tiste stare ljudske modrosti, ki pravi, da vsaka stvar ima tudi svojo dobro stran. In v čem bi utegnila biti dobra stran te jedrske zmede? Predvsem, tako se mi zdi, možnost streznitve: v podporo v naših omahovanjih v prihodnje nam je lahko spoznanje, da so stvari v življenju, o katerih se sicer lahko dogovarjamo, in se celo moramo dogovarjati, ni pa se mogoče o njih dogovoriti ali pa vsaj ne tako, da bi bil dogovor vsem v prid. Sprejeti to resnico sveta in narave v zavest in to zavest v svoje intimno in družbeno obnašanje je lahko že prvi korak k spoznanju (tako potrebnemu v naši družbi in času), da zavezanost razlikam še ni kljubovanje (ubesedni, a še ne preizkušeni) enotnosti, kot ni boljša od obstoječega stanja, ki morda ni dobro, sleherna zamenjava z drugačnim, ki terja naše vnaprejšnje zaupanje v dobro, ki ga obljublja, skratka: vidik skupnega v jedrih ne more biti vrednota apriori, zaradi katere bi se morali odpovedati dosedanjim naravnim, na nacionalnem principu temelječim jedrom, ki se sama, po svoji poti in svojih zakonih, združujejo v novo celoto, kot končni rezultat vzgojno-izobraževalnega učinka.

Ne gre, da bi na tem mestu obnavljali stvari, ki so bile v teh zadnjih dveh, treh mesecih tako pripravno netivo za vročo kri, kaže pa zapisati besedo, dve o tisti dobri strani, ki da jo ima, kot rečeno, vsaka stvar. Tudi dosedanje polemike o jedrih ali, še natančneje, okrog njih.

Zdi se, da se je tokrat prvič zgodilo nekaj, kar nas mora opogumiti: ni se podrl svet niti se ni zamajala naša družba, ko smo brez mlinskih

kamnov na jeziku spregovorili o temah in odnosih, ki so do tega trenutka še veljali kot »tabu-teme«: o odnosih med narodi in narodnostmi, o jeziku, vzgoji, kulturi, o nacionalni zavesti in zvestobi skupnosti, o patriotizmu, ki ga ne znamo še čisto opredeliti in ne vemo, ali je bolj prav, če ima državno ali socialistično dušo. Kakorkoli že: napisanega in izrečenega je bilo marsikaj, kar naravnost terja nadaljnjo razpravo, saj nam ta trenutek ne samo otežkoča, temveč že kar onemogoča dogovarjanje različno pojmovanje — občutenje? — prav tistih temeljnih stvari, ki jih najpogosteje omenjamo, se nanje sklicujemo in se čutimo dolžne, da se zanje zavzemamo: narod, jugoslovanstvo, družba, socialistična etika, nacionalna samobitnost in državni patriotizem; kdaj je možno drugo ob drugem, kdaj krepitev enega pomeni spodkopavanje drugega in podobno. O vsem tem je tekla in še teče beseda okrog jeder, ki zdaj že niso več samo šolniško vprašanje, kot se je komu zdelo na začetku, ampak vse bolj spor o poteh vzgoje in izobraževanja predvsem v tistih legah, kjer se postopoma, a dokončno oblikuje človekova osebnost, pri kateri je zavest o pripadnosti temeljni celici skupnosti izjemno pomembna. In prav o tem bi kazalo še naprej razpravljati. Razpravljati odkrito, spoštljivo in odgovorno. Mirno najbrž ni mogoče, ker se razmišljanja pretakajo po krvnih žilah in imajo vso eksistencialno težo.

Dosedanje razprave so bile take, da so stvari predvsem odpirale, mnogi razpravljalci so (smo) v podporo svojim stališčem nizali nove in nove dileme in dokazovanja, ki so zdaj pred nami, izrečena in zapisana, kot pomembna vprašanja našega življenja, ki jih doslej nismo omenjali samo zato, ker smo se vdajali slepilu, da jih preprosto ni, če se vsi skupaj, složno in sporazumno, dogovorimo, da jih nečemo videti, se jih zavedati, o njih razmišljati. Zdaj smo jih v svoji »neprevidni« vnemi postavili nehote in marsikatero od njih proti svoji volji na dnevni red našega skupnega življenja.

In teh vprašanj, ki so, kot rečeno, samo zato nova, ker jih šele zdaj javno izrekamo, je zelo veliko; o vseh kaže razpravljati, vendar je eno, tako se mi zdi, resnično najpomembnejše, pravo »jedro« mnogim drugim: *odnos med nacionalnim in jugoslovanskim*. Namreč: na račun slovenskega odklonilnega stališča do »programskih jeder« je vse pogosteje slišati in brati nekakšno moralno-politično zahtevo, da je za skupnost nujno »žrtvovati« nekaj svoje nacionalnosti. To pomeni: narodna in skupnostna (jugoslovanska) osveščenost je mehanična vsota nečesa, kar je mogoče po dogovoru ali prisili »vzeti tam, kjer je, in dati tja, kjer ni«. Po tej logiki (v teh dneh, žal, tolikokrat poudarjeni kot naš najvišji zgodovinski, razredni in socialistični postulat!) postaneš dober Jugoslovan šele potem, ko privoliš v to, da boš poslej manj izrazit Slovenec. Zato ni naključje, da mnogi prikazujejo nacionalno vzgojo kot regionalno posebnost, lokalno drugačnost, ki jo je pač treba delno še zmerom upoštevati (zelo blizu razmišljanju o folklori), medtem ko se jugoslovanska enotnost prikazuje kot višja vrednota v vsakem pogledu: v političnem, estetskem, moralnem, idejnem, intimno osebnem. Ponujena programska jedra so torej, na področju vzgoje in izobraževanja, predlog za splošno mobilizacijo, ki naj iz naravnih narodnih »rezerv« nabira bojevnike za novo, nadslovensko skupnost. Sklepna logika po tej poti (ki, poudarjam, ni logika tega zapisa, temveč dobršen del argumentacije v kritiki na rovaš slovenskega zavračanja jeder) odpira spet nova, še bolj neprijetna vprašanja, ki se jim ne bo mogoče

izogniti, če ne moremo ali nočemo rešiti sedanjega temeljnega nesporazuma: ali se zavezanost jugoslovanski skupnosti res ne more drugače realizirati kot na škodo v NOB priborjenih, a že dolgo občutenih naravnih pravic vsakega naroda in narodnosti, ki so kot skupnost — ne kot *enota* z enim samim obrazom — socialistična, samoupravna Jugoslavija?

Predvsem pa je treba z vso odločnostjo zavreči eno največjih nekorektnosti v sedanji polemiki, ko skuša prikazati spor okrog jeder kot spor Slovencev z Jugoslavijo. Je mar res treba z ustavo v roki dokazovati, da smo Slovenci, ne manj kot drugi, Jugoslavija, njen konstitutivni del?

Trudim se verjeti, da se je ob zrelosti, ki jo naša družba ob svoji štiridesetletnici zanesljivo že premore, mogoče res že o čisto vsem pogovarjati, ne da bi se že vnaprej med seboj obtoževali, če se o tem in onem ne bomo mogli tudi dogovoriti. In prav o tem, da bi krepitev skupnosti vodila skozi siromašenje narodov in narodnosti, se ni mogoče dogovoriti ne glede na trmoglavo vztrajanje nekaterih (zelo številnih), ki se kar ne morejo sprijazniti, da se je spet nekaj »podrlo« in da sta zato ogroženi vsa naša sedanjost in prihodnost, celo ves delavski razred da to zahteva (nič ne dé, če prek svojih samovoljnih predstavnikov), itd. Zdaj se dogovarjamo, da je tudi ob tem zapletu dogovarjanje potrebno. Najbrž: drugače, kot kaže, se sploh ne bomo mogli dogovoriti, da dogovor o tem ni mogoč. Smo se pač razvadili: še kar naprej se hočemo učiti samo na napakah.